

ЧЕЖЊА ЗА РАЈСКИМ ПЕРИВОЈИМА

Ајсџракић: Рад се бави интертекстуалном реконструкцијом „Енциклопедије мртвих“, насловне новеле у збирци Данила Киша. Подтекст је откривење Јованово, у којем се помиње *Књига живота*. Киш свој текст конципира као контракњигу библијској, која је у полемичком односу са идејама Васкрсења.

Кључне речи: интертекстуална реконструкција, подтекст, архетекст, дијалог, полемика.

I

И видјех велики бијел пријестол, и онога што сјеђаше на њему, од чијега лица бјежаше небо и земља, и мјеста им се не нађе.

И видјех мртваце мале и велике гдје стоје пред Богом и *књије се оићворише*; и друга се књига отвори, која је *књија живоија*, и суд примише мртвачи као што је написано у књигама, по дјелима својима.

И ко се не нађе написан у књизи живоија бачен би у језеро оићено
(Откривење Јованово, 20,11-12,15).

„Енциклопедија мртвих“, новела по којој је именована новелистичка збирка Данила Киша, место је зрачења дела јер најсугестивније предочава битна начела ауторове поезике. Створити дело које ће бити *контракњија*, противтежа постојећим традиционалним формама и ауторитарним књигама неприкосновених уметничких вредности јесте поетички став који заговара писац, а открива га читаоцу у „Пост скриптуму“, својеврсном коментару анализиране новелистичке збирке, истичући да идеја о *енциклопедији мртвих* постоји у тежњи мормонских архивара, припадника једне *хришћанске секције*, да региструју животе свих људи који су постојали и постоје и данас. *За мормоне ѿнеалоија ѿредсјавља суштински елемент религије. Сваки мормон може захваљујући овој фанѿасѿичној архиви да се врати у ѿрошлосѿ сѿушѿајући се низ своје ѿнеалошко сѿабло, и да ѿако обави реѿроакѿивно црквено кришѿење својих ѿредака који нису имали ѿу срећу да се среѿну са мормонским откривењем* (Киш 1990:232-233). Цитирани коментар наводи на закључак да новела која је инспирисана мормонском архивом мора бити контракњига Библији, односно Откривењу Јовановом, својеврсном каталогу библијских слика, за коју нас лексиком асоцијативно везује аутор помињући феномен *мормонско оићривење*. Надаље, основна поставка „Енциклопедије

мртвих“ јесте да је историја човечанства сума свих људских судбина, да не постоје неважни људи и безначајни тренуци у њиховим животима, јер свако је људско створење светиња.

Библија је књига посвећена *изабранима*: праоцима, царевима, судијама, пророцима и апостолима, књига је која изражава савршену пуноћу стварања, иза које стоји Божији ауторитет. Изабрани народ и изузетне судбине, дакле, чине имена у *Књизи живих*, који су великим делима и подвизима заслужили *рајске њеривоје*, на симболичан начин је представљена у Откривењу Јовановом као *књига написана изнутра и споља и зајечаћења са седам њечаша*. Библија, *књига над књигама*, имала је *енциклопедијске њенгенције*, тежила је и да прикаже историју човечанства обједињујући прошлост, садашњост и будућност у енциклопедијским одредницама посвећеним животима јеврејских великана. Библија је *библиотекa*, о чему нам сведочи само значење изворне грчке речи укорене у појам (књиге) – недвосмислено нас упућује у тенденције надахнутих састављача да сачине не само антологију књижевности Блиског истока већ и својеврсну строго организовану библиотеку у којој нема случајности. Свет постоји ради књиге, а људи су слова у једном бескрајном тексту – млада је мисао коју налазимо и у Библији. *Велики код(екс)* је и књижевност и више од књижевности, како вели Нортроп Фрај, јер измиче књижевним мерилима, те је, стога, назван *књигом над књигама*. У контексту наведених ставова може се разумети представа о Енциклопедији мртвих као библиотеци у којој једно слово, једна одредница, заузима пространство једне одаје, што симболично казује о пуноћи значења књиге која треба да парира Библији. Краљевска библиотека је место где се чува „Енциклопедија мртвих“, писац нас алузијама упућује на старозаветне *Књиге о царевима*. Може се размишљати у контексту наведене везе о достојанству књиге, односно, асоцијације иду у правцу поимања сваког живота као звезде чија је зрачење од непоновљивог значаја за *Енциклопедију*. Сама просторна одредница библиотеке *као у каквом њодруму*, те поредбена веза са затвором: *као у казамату*, довођење у релацију чувара библиотеке са чуварем затвора, његов надимак господин Кербер, не само да одражава мистичну атмосферу, чији је претекст позоришна представа *Соната духова*, него читаоца доводи до самих врата подземног света проговарајући о људској судбини *легајући је кроз њрозор смрти*. Јасно је да је у питању опозиција подземље – небо када се у контекстуализује Откривење Јованово засновано на представи о два света: видљивом и невидљивом и о две силе које организују космос: Бог и Сотона. Исто тако, није случајно што је на самом почетку новеле два пута уведена у контекст значења Бекетова драма *Чекајући Гогоа*, те готово узгред, примећено да је доживела успех приказујући се *зајвореницима*, односно, чувар библиотеке повезан је са затворским чуваром, који је владар демонског, огреховљеног света, чиме је нужно успостављена релација између проблематике апсурдног театра са догађајима у делу. Такође, библијска повест из Јеванђеља по Луки о разбојницима разапетим са Христом, прозирљива као подтекст Бекетовог *Гогоа*, послужила је Данилу Кишу да посредним успостављањем интертекстуалних веза проблематизује идеју спасења гледајући на њу очима

затвореника, преступника којем Спаситељ опрашта обећавши му место у небеском царству, а оснажује је концепцијом „Енциклопедија мртвих“. Конкретније – отворено је питање људске слободе, смисла живљења, те понуђен бег од бесмисла у стварање, које је истина, израз болести, рођене у тренутку умирања илузија о некој бољој будућности, утопије о царству Божјем на земљи, а пред извесношћу скончања, чиме се *смрћ* у *далекој њерсејектјиви њо-беђује*. Болест се доводи у везу с Божјом казном јер је права јерес тражити место у вечности за обичне људе чије име се не налази у библијској Књизи живих. Занимљиво је да је нараторка „Енциклопедија мртвих“ доживела *оћкривење* очеве судбине у необичној књизи, као затвореници у Бекетовом *Гогоу*, као верници у Откривењу Јовановом, свесна да ишчекивано спасење не долази, па ипак, надајући се, силази у библиотеку, као у подземни свет (препознатљив је архетипски мотив) и, попут Гилгамеша, открива *вечност* у *књизи*, која је само *део сна о бесмртјиностји*, проналази умрлог оца међу енциклопедијским именима и потом га губи, у тренутку буђења, губећи илузију као травку бесмртности!

Занимљиво је запазити да се у подтексту новеле јавља Кишу близак мотив *њоћоја*, асоцијативно везан за архетип силаска у подземни свет, наслућен при нараторкином обиласку једрењака Васа, извађеног из муља после неколико векова. Поновљен је пред саму смрт јунака новеле наговештавајући је, када је при излету у Трст, пред хотелом Адриатико *док је сјајао њог сјрехом*, без кишобрана, *изјубљен као какав стари покисли пас* (Киш 190:78) доживео апокалиптичну кишу. Главни јунак Ђ. М. наслутио је своју смрт куповином цветног семена, сцена је у функцији наговештавања епилога, тако да гајење цвећа, потом и његово сликање, постаје јунакова Нојева барка, покушај да спасе свој свет од потопа. Запажамо и поступак ремитизације стварности који у цитираној реченици добија пародијски призвук. Само на примеру једног библијског, архетипског мотива, можемо запазити како Данило Киш допуњује и дограђује праслику, која му служи за успостављање интертекстуалних веза међу делима, чиме згушњава свој стил, кондензује израз, постиже борхеовску пуноћу и поенту у тексту. Ваља запазити да идеја о Енциклопедији посвећеној људима чије име никада неће ући ни у једну енциклопедију директно опонира неким поставкама из Библије, књиге вечно живих, јер *тајна оћкривења* јесте вечност, обнова Божијег краљевства у којем има места само за верујуће, чија су имена исписана у *Књизи живојта*, а оне који нису спознали тајну откровења у књизи, чека Бездан, са вечним мукама – фигуративно Књига мртвих. Кључеве од пакла носи нечастиви, који одговара чувару библиотеке у новели Данила Киша, ноћу у атмосфери премреженој *јласама њаучине* љуљане злокобном промајом, у подземљу, обавља савесно своју мрачну мисију као прави кључар подземног света. Јасно је да библиотекар *Енциклопедије мртвих*, коју творе људи без илузија и вере, мора бити неко ко има везе са светом мртвих; о томе нам говори чињеница да је библиотека смештена у *њодрум*, за разлику од *Књиге живих*, из Откривења Јовановог, коју чува јагње Божије на *небесима* и само оно има моћ да отпечати књигу. Мотив *зайворене књиге* јавља се поновљен и преображен у „Ен-

циклопедија мртвих“: *Књиџе су биле оковане у неїџе, као робијаши на галијама, а на ланцима није било локота* (Киш 1990:52). Запажамо алузију на слободу уметничког стварања и мишљења што је полемички дијалог с целим Новим заветом. Наведени мотив у новели проговара о *сїроїм начелима орїанїзације тексїа у Енциклопедији*, о његовој херметичности, о нераскидивој вези међу томовима књиџа и просторијама у којима се налазе, подсећа нас фигуративним језиком на обједињујући начин људског стварања, везу са традицијом, али проговара и о потреби стварања таквог дела, организованог попут библијских књиџа, где се поштује начело *їовезивања* свега са свим, где је извршено обједињавање прошлости и будућности у садашњост коју доживљавамо као *мишску вечност*, у књизи где се неупућени могу изгубити као у лавиринту ако не овладају слободом имагинирања (отуда књиџе на ланцима немају локота што је контраслика библијској запечаћеној књизи). „Енциклопедија мртвих“ је била истовремено и књиџа староставна и енциклопедија која је располагала обиљем детаља о тек угаслом животу и именик и регистар појмова и одредница у књизи вечности.

Занимљиво је да је само једна ставка (фрагмент) *Енциклопедије* затвара и обухвата живот *као на длану*, казује догађаје максимално кондезовано, првенствено захваљујући метафоричном говору, сликама које сведоче о интертекстуалним везама с Библијом, подсећа на тежњу библијских писаца да призову живот *карактерисїичним дейаљима*, покушај је сачинитеља да поштује хронолошки редослед, али и да примењује технику *наїовешїавања, набрајања*, а од биографије чини грађу за новелу, вођену тежњом, сродном настојању библијских писаца, да говорећи истину оверену божијим ауторитетом докаже *ускрснуће* у књизи. Нараторка „Енциклопедија мртвих“ назива *їолемї свезак* – упућујући на књиџу која није штампана, на њено рукописно умножавање, одређује је као *свезнадар* – користи стару реч да би одредила њену целовитост и целомудрост, *књиџа сїаросїавна* да би јој унапред осигурала ауторитативну позицију. *Бележїи објекїивно и неїрисїрасно* јесте први задатак сачинитеља ове необичне *Енциклопедије* која је истовремено и биографија, породични роман, и ризница сећања која води у вечност. „Енциклопедија мртвих“ *дело је неке секїе или верске орїанїзације која је у свом демократїском їроїраму истакла еїалиїарисїичку визију свейа мрїивих – без сумње инсїирисану неком од библијских поставки – а са намером да се исправи људска неправда и да се свим Божијим створењима да једнако место у вечности* (Киш 1990:56).

Запажамо да аутор, користећи антитетичко повезивање, „Енциклопедија мртвих“ стално *суйроїсїавља Библији*, води са њом полемичку дискусију, али јој се приклања – посебно када разматра питање *стила Енциклопедије* *їај невероваїни амалїам енциклопедијске лаїидарносїи и библијске речитосїи*. Организација текста у *їараїрафе* алузија је на *їоїавља* у Библији, а сви битни догађаји наглашени су и песнички акцентовани полисемичним метафорама, *на зїуснуїшом їросїору до їе мере да се у духу оної који чїїа їоїављује зачас као маїїјом, сунцем озарен їредео, брзо їрелейшање слика* (Киш 1990:57). Енциклопедија је давала *обиље їодатїака, имена, места и*

датума, који су, попут свих чињеница забележених у енциклопедијама морали бити **истинити**. *Али оно што чини њу енциклопедију јединственом на свету – не само зато што је унікална – то је начин на који су описани људски односи, сусрети, њезажи, оно обиље детаља од којих је састављен људски живот* (Киш 1990:57). Идеја аутора *Енциклопедије* је јесте да обичан, мали човек, чији је живот обележен сумњом, а не вером, треба да доживи чудо ускрснућа – у књизи која *чува усвомене*, захваљујући љубави ближњих, нараторке која у наручју држи *свезак*, том енциклопедије, забележену биографију њенога оца, драгоцену само за њу и грејући је својом љубављу оживљава потопљен свет који у сећању израста до мита који не зна за пролазност.

„Енциклопедија мртвих“, насупротив Библији, *Енциклопедији живих*, која приповеда о великим делима и важним догађајима, говори и о безначајним ситницама, јер оне чине живот човека па је, стога, сваки његов тренутак драгоцен за ближње који живе од сећања: *Свако раздобље живота, сваки доживљај је забележен, свака риба ухваћена на удицу, свака прочишћана сираница, име сваке биљке коју је дечак узбрао* (Киш 1990:59). Књија *мртвих* гледана је прозирљивим погледом *скривеној посматрача* и ожалострене нараторке, нуди две перспективе: објективну и субјективну, два угла посматрања проблема. „Енциклопедија мртвих“ *не брине, међутим, само о материјалним добрима, то није књија инвентара, нији именик, као Књија краљева или Књија Посића, мада јесте и то, у њој се говори и о душевним стањима човека, о његовом погледу на свет, на Бога, о његовим сумњама у постојање другог света, о његовим моралним нормама* (Киш 1990:75). Ваља запазити да нараторка користи Библију као парадигму параболичне форме истовремено захтевајући од савршене књиге и егзотичне боје, утискује јој *лични њечай*, даје свој поглед на свет, настоји да све фрагменте из живота јунака прожме финим преплитањем материјалног и духовног, попут старих хебрејских писаца, који су појавни свет поимали као слику духовних стања.

Феномен средњовековне књије поменут је у новели „Енциклопедија мртвих“ при опису краљевске библиотеке: *Књије су биле, као у средњовековним библиотекама, везане дебелим ланцима за њихове карике на полицама* (Киш 1990:52) и веома је значајан јер додирује дубинску структуру текста проговарајући о начелима ауторове поетике, која је, несумњиво, везана за неке принципе стварања у средњем веку.

Примарно поетичко начело средњовековне књижевности јесте да користи као архитект библијске књиге које су почетак интертекстуалног додизивања и преплитања. Аутор, довођењем у везу своје новеле са средњовековном књигом, исказује блиску мисао да свет треба гледати као тајновиту, симболичку слику, као Божије дело чија је стваралачка поука скривена. Стога *мојив књије на ланцу без локови* проговара и о томе да *чињаоцу не треба давати све кључеве у руке*, већ оставити поуку неискану, закључану. Надаље, средњовековна књижевност поседује смисао за новину, али је крије под плаштом понављања, што је блиско Кишовом поимању литературе, као и средњовековно поимање форме која означава не само све што је површински видљивог и скривену *суштину* јер је форма израз суштине. Стога је

за нашег аутора најјачи изазов форме. Лепота постојања, која је у човечјем животу тек наслућена, јер стално измиче, прослављена је у *Енциклопедији* идејом да не постоје неважни тренуци у животу човека. У *средњем веку влада ѿолифонија мишљења, као у калеидоскоју сваки чин мишљења чини да се неуређена честѿица маса сједињује у леју и симетричну фијуру* (Хојзинга 1991: 287) - вели Хојзинга бавећи се естетиком средњега века у уверењу да алегоријско изражавање не само што претвара појам у слику, већ и на прави начин исказује суштину библијског текста који је и *лабиринт, и шајансѿивени божански океан*. Мотив средњовековне књиге служи аутору и да се од њене поетике дистанцира уважавајући само нека њена начела, као на пример, брижљиву и *сѿроју орѿанизацију шексѿа*, који је као *ланцима везан за ѿдоглот, односно библијски шексѿ*, и не допушта имагинацији да се разигра заборављајући на строга начела конструкције. *То је дакле, мислила сам у себи, ша чувена „Енциклопедија мртвих“! Замишљала сам да је ѿо нека древна књѿица књѿига староставна, нешѿо ѿојѿи Тибетѿанске Књѿице мртѿвих или Кабале или Жѿиѿија светѿаца, дакле нека од оних езоѿтеричних ѿворевина ѿудској духа у којима моју да уживају само пустињаци рабини и монаси* (Киш 1990:52-53). Нараторка се служи средњовековном књигом да би описала супротну концепцију „Енциклопедија мртвих“ залажући се за јединствену књѿигу на свету – у којој *ѿосѿоји обиље дејѿаља* и где је записано све што може да оживи сећања човека, за књѿигу у којој сваки човек проналази *своје име*, која подразумева стваралачку слободу. Архетипска слика – *сусретѿ на сѿѿуденци*, присутна у „Енциклопедија мртвих“, добар је начин да илуструјемо снагу детаља, фрагменталност, али и чврсту организованост текста као целине, нарочито сликовитост Кишове поетике. Аутор је свестан недостатности пуне документарности, именика или ивентара, истиче потребно животно надахнуће које даје *миѿску снају фрајменѿу*, од биографије јунака гради новелу која пружа живот *као на длану*. Данило Киш помоћу *меѿафоре* која призива препознатљиву праслику, три пута поновљену у Библији на различите начине, проговара о значајним сусретима, али и о ѿубави као *наѿјајању живом водом*, користећи поступак ремитизације ставља на њу поетски акценат. *Лејѿе је време, сунце ујекло, а наши ѿеометѿри (сада је са ѿим неки Драѿовић) свраћају, у ѿодне, у једну кућу (улица и број), куцају на враѿа, ѿраже воде. Из куће излази нека девојка, додаје им врч ледене воде као у каквој народној песми. То ће биѿи ѿа девојка – мислим да слуѿиѿиѿе – она која ће ѿосѿаѿи моја мајка* (Киш 1990: 64). Знаковито место у цитираном тексту „трпи“ двоструки стваралачки поступак, *моѿив наѿјајања водом* подређењем се везује како за народну песму тако и за поетичну митску слику из Библије. Надаље, брижљиви аналитичари ће запазити да се метафоричка, архетипска слика – *сусретѿ на сѿѿуденци* јавља у *Првој Мојсијевој књѿизи*, одељку посвећеном Исаку и његовој женидби, која се догодила вољом провиђења, захваљујући неочекиваним путевима које је отворила судбина, а чији извѿитељ беше верни слуга Аврамов који је својом молитвом призивао срећу младом господару: *И кад дођоѿ данас на сѿѿуденац, рекоѿ: Госѿодине Боже ѿосѿодари мојеѿа Аврама, ако си дао срећу ѿѿушѿу мојему, којим идем, ево, ја ћу сѿајаѿи код*

студенца: Која девојка дође да захвати воде, и ја јој кажем: дај ми да се напијем мало воде из крчага својега, а она ми одговори: и ти пиј и камилама ћу твојим налићи; ти нека буде жена коју је намијенио Господ сину Исидара мојега (Прва књига Мојсијева, 24, 42).

Запажамо да Данило Киш заговарајући концепцију контракњије у односу на Библију има основни приговор на концепцију старохебрејских текстова због одсуства особених детаља, те истиче потребу да књига буде величанствени споменик различитости, носи лични печат и особен тон, па ипак, снагу фрагмента гради на библијској вишезначној метафори, која има моћ интеграције, надомешта све оно што финеса и детаљ не могу у густом ткању текста, даје му снагу изворне поезије. Друга Мојсијева књига говори о женидби Мојсијевој: *А свештеник Мадијамски имаше седам кћери, и оне дођоше и стадоше захватити воду и наљевати у њојила да напије сјаго оца својега. А дођоше њастиири, и ошјераше их; а Мојсије уста и одбрани их, и напоји им стадо (Друга књига Мојсијева, 2, 16-17).* Мојсије је, исто тако, на студенцу сусрео своју жену Сефору, задобио поверење њенога оца јер је напојио његово стадо па добија руку свештеникове кћери. У Новоме завету – мотив сусрећа на студенцу, опет мења валере значења, иако метафора остаје везана за сродну слику у време Исусовог доласка у Самарију: *Тако дође у њрад самаријски који се зове Сихар, близу села које даде Јаков Јосифу, сину својему. А ондје бијаше извор Јаковљев; и Исус уморан од путовања сјеђаше на извору; а бијаше око шестог сахата. Дође жена Самарјанка да захвати воде; рече јој Исус: дај ми да напијем. (Јер ученици његови бијашу ошшили у њрад да куће јела.) Рече му жена Самарјанка: како ти Јеврејин будући можеш искаћи од мене жене Самарјанке да напијеш? Јер се Јевреји не мијешају са Самарјанима. Одговори Исус и рече јој: да ти знаш дар Божији, и ко је њај који ти говори: дај ми да напијем, ти бишкала у њега и дао би ти воду живу. Да ли си ти већи од нашега оца Јакова, који нам даде овај студенац, и он из њега пијаше, и синово његови и сјака његова? Одговори Исус и рече јој: сваки који пије од ове воде ошешће се до вијека; неће вода што ћу му ја дати биће у њему извор воде која тече у живој вјечни (Јован, 4,5-14).*

Библијски фрагмент призван једном метафором „Енциклопедија мртвих“ у контексту њеног значења проговара на библијски начин и у библијском маниру, песнички занесено, али и строго функционално, акцентује сва зрачења пратекста богатећи један исечак из живота Ђ.М. поетиком недореченог, а дослушеног, у вазнесењу песника који долази до неизрецивог. Данило Киш, везујући сусрет родитеља покојног јунака са сродним догађајима из живота праотаца и јеврејских вођа, истиче да се све њонавља бескрајно и неџоновљиво.

ЗАКЉУЧАК

Мотиви у новели „Енциклопедија мртвих“ су песнички асоцијативно повезани; тако ће истом низу припадати фрагменти у којима доминирају следећи мотиви: жеђи, чежње за морем, (односно небом), сликања (везан

за губитак илузија), те мотив смрти, односно вечности у „Енциклопедији мртвих“. Ваља запазити да су наведени мотиви обједињени крунском метафором море (небо), те да негују митску слику из Откривења која је у функцији двоструке метафоре.

Истакнуто је да се новела може читати као *парабола о уметничком стварању*, говорити о вези стварања и болести. *Енциклопедија мртвих* је загонетна парабола коју можемо насловити: *Чезња за рајским ѱеривојима*, или сан о слободи! Ваља запазити да средишњи део текста у којем нараторка чита енциклопедијску одредницу чувајући читав живот умрлог оца од заборавља, још једном истиче потцртан *мотив откривања*, а у вези са сликом мора – наглашен у „Пост скриптуму“. *То море шћо ѓа је улегао са ѓагина Велебитѓа, двадесет и осмоѓа аѓрила 1935, ѓрви ѓуѓ у својој двадесет и ѓеттој тоѓини, остѓаће у њему као откровење, као сан који ће носити у себи неких четѓрдесет тоѓина са једнаким инѓензиѓетом, као у какву ѓајну, као ѓривићење о којем се не ѓовори. После ѓоликих тоѓина, он више ни сам није био стѓуран да ли је ѓаѓа застѓа видео морску ѓучину или је то био небески хоризонт...* (Киш 1990:66-67). Нејасна тежња за слободом, односно сан о бескрају, који је као и свака ѓудска илузија осуђен на смрт, нестаје када постаје у јави као сањана „Енциклопедија мртвих“, која, иако део сна, ипак оставља траг на живот нараторке, доказујући *реалност фанѓасѓике*. Са умирањем илузија предаје се и јунак који, отрешњен, престаје да очекује тајанствено откривење на небеском хоризонту. Почине да скупља биљке за хербаријум своје кћери, потом, да гаји цвеће, и напoкон оболева од неке врсте *цвейне заразе*, *сѓрема се за укоѓ* чиме наговештава смрт за коју се припрема сликањем флоралних мотиве чезнући за рајем. Стваралачка страст је интeзивнија како се у јунаку разбукутава болест, он тоне у мртво море. *Саѓа знам и ѓо да је ѓаѓа умро у њему, као какво све више ѓраѓо биће, један далеки сан, једна далека илузија (ако је ѓо била илузија) коју је носио у себи неких четѓрдесет тоѓина* (Киш 1990, 68-69) Мотив егзотичне биљке метафорично је представљао материјализацију изгубљених човекових илузија, а потреба за стварањем настала је као чезња за *рајским ѓеривојима* и била јача што је смрт бивала извеснија, а апокалипса се све више приближавала (Киш 1990:83). Поморанѓин цвет, знак болести Ђ.М. *највећма налик на неку ѓолему ољушћену, расѓуклу ѓоморанѓу, исѓресеѓану ѓанким црвеним линијама кѓилара, цвеће је зла* које може да се гаји само у „Енциклопедија мртвих“. У контексту приче о еденском постању човека – поморанѓа је знак греха, пада, односно смрти. Стога ће новела-парабола о уметничком стварању, са могућим називом *Чезња за рајским ѓеривојима*, материјализована кроз уметничко стварање, које постаје за уметника врста откривења, илузија вечности, бити лoгично завршена сценом сахране Ђ.М, али и чином *бућења* нараторке – којој сан из руку отима *Енциклопедију*, тај варљиви доказ васкрсења њенога оца.

Новела „Енциклопедија мртвих“ идеалан је пример односа Данила Киша према Библији са којим води „Енциклопедија мртвих“ као блудни син који се враћа домањем огњашту са намером да од њега опет оде – везујући се за дело директним помињањем Књиге о царевима и Постања, којима замера

несавршену форму *именика* или *инвенџара*, због објективности и хладноће, да би, истовремено, нагласио и приклањање *архиварском* маниру у прози који даје објективну слику света, што је покушај отклоне од патетике. Аутор се за библијске књиге везује директно, алузијама, реминисценцијама, поступцима ремитизације и стилизацијама, и индиректно, преко књижевних дела у којима се прозира као подтекст као што је Бекетова драма *Чекајући Годоа*, а служи му да истакне значај проблематике којом се бави. Индиректну везу са Библијом писац успоставља наглашавајући појам *средњовековне књије*, именује посебно *жииија светица* – као дела у којима уживају само *одабрани*, захтева од прозе да буде споменик појединачном – са намером да исправи људску неправду и да о свим Божијим створењима да једнако место у вечности. Надаље, Киш води полемички дијалог са „Божијим архиварима“ у вези са неким идеолошким питањима, али и помиње, истина иронично, *йоучносџ* библијских параболоа које су чиниле лектиру Ђ.М, приклања се стилу у којем се посебно запажа библијска речитост, поштује хронологију и истинитост као енциклопедијски, односно библијски идеал, у текст уноси високостилизоване поетично-патетичне реченице, које као да су васкрсле из порука библијских мудраца: *јер дани њеку као река времена, ка уићу, ка смрџи*. Надаље аутор наглашава две слике из живота јунака, два поетична фрагмента библијским метафорама: *исџијање воде на сџуденцу* која је у вези са архетипском, митском сликом, формом стваралчког мишљења – о бескрајном и непоновљивом понављању које се доводи у асоцијативну везу са потопом, што је и тајанствено откровење у „Енциклопедија мртвих“. *Чежња за рајским џеривојима* – исказана метафорично сликањем флоралних мотива покушај је бега од смрти, потоп и апокалипсе јунака *Енциклопедџе* у којој мртви људи, *чеда сумње*, васкрсавају.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Вилфрид Харингтон, *Увод у Библију*, Загреб, 1977.
 Данило Киш, *Између Цейиња и џанонској џошџа* (зборник радова са научног скупа, Цетиње, 1993.)
 Данило Киш, *Час аналџомије*, Београд, 1995.
 Дерек Киндер, *Посџанак*, Нови Сад, 1990.
 Јован Делић, *Књижевни џојледи Данила Киша*: ка поетици Кишове прозе, Београд: Просвета, 1995.
 Јован Делић, *Кроз џрозу Данила Киша*: ка поетици Кишове прозе 2, Београд: БИГЗ, 1997.
Књижевно дјело Данила Киша (зборник радова 2), Међународни научни скуп, Подгорица, Будва, 1996.
 Нортроп Фрај, *Велики код(екс)*. Београд, 1985.
Окруџи сџо о сџваралашџву Данила Киша у: Књижевност, Београд, 1990, бр. 2-3.
 Петар Пијановић, *Проза Данила Киша*, Горњи Милановац, 1992.
 Тарановски Кирил, *Књија о Мандељшџаму*, Београд, 1982.

Olivera Radulovic

LONGING FOR HEAVENLY GARDENS

SUMMARY

The paper engages in intertextual reconstruction of „Encyclopedia of the Dead“, the main short story in the collected short stories by Danilo Kis. The subtext is The Book of Revelation of Saint John, in which The Book of Life is mentioned. Kis wrote his book as a counter book to the biblical one, which has a controversial attitude to the idea of Resurrection.

